

Beek of beekmoeras?

Verlag veldwerkplaats ---*beekdalen*

Gees, 13 mei 2009

Inleiders: Rienst Hofstra (DLG), Gerhard Duursema (Waterschap Velt en Vecht), Karin Didden (Alterra)

Het beekherstelproject in de Geeserstream in Drenthe is een uniek geval. Slechts veertig centimeter diep is de beek en soms wel vier meter breed. Daardoor verlandt de beek snel, sneller nog dan de plannenmakers verwachtten. Ook op andere vlakken ontwikkelt de beek en het beekdal zich anders dan verwacht. Moet er ingegrepen worden, of stellen we de doelen bij en laten we de beek verworden tot broekbos of beekmoeras? Die vraag werd openlijk gesteld op de veldwerkplaats 'Beek of beekmoeras?' in Gees.

Het waterschap en Staatbosbeheer krabben zich achter de oren nu de nieuwe beekloop in de Geeserstream zich anders ontwikkelt dan men zich had voorgesteld. Er is nauwelijks stroming in de beek, het water is voedselrijk, typische beeksoorten ontbreken en vooral waterpest en lisdodde zijn in de beek te vinden. Bovendien is te verwachten dat de beek onder deze omstandigheden op sommige plekken bijzonder snel zal verlanden.

Weinig verhang

Rienst Hofstra van de Dienst Landelijk Gebied legt uit waarom in eerste instantie al andere keuzes zijn gemaakt dan bij de meeste beekherstelprojecten. “In het Geeserstreamgebied zijn de hoogteverschillen gering, waardoor de beek weinig verhang heeft. Ook het debiet is daardoor klein. Heel anders dan bijvoorbeeld in Twente”, waarschuwt Hofstra zijn Twentse collega’s die ook zijn gekomen. “Dat is echt een ander systeem, dat is van groot belang bij vertaling van wat je nu ziet naar de eigen situatie.”

Poolse beek

DLG heeft afgelopen jaren diverse landbouwgronden verworven voor natuurontwikkeling en beekherstel en voor waterberging. Het streefbeeld was een halfnatuurlijk landschap met verlandings- en veenvegetaties en overgangen van heide en grasland naar bos. De vegetatie zou moeten bestaan uit schraalgraslanden, bloemrijke graslanden en een aantal (hoog)veenplekken. De beek zou enigszins zelfregulerend moeten zijn, er zou stroming zijn, geen stuwen, bochten, variatie aan substraat, geringe afvoerpieken, hoog zuurstofgehalte, beschaduwing en natuurlijk een leefgemeenschap van een beek. Maar wat betekent dat voor de aanleg van de beek zelf? “We hebben gekeken naar referentiegebieden in Polen”, aldus Hofstra. “Je ziet dat de Poolse beken een heel andere breedte-diepte-verhouding hebben dan de beken in Nederland. Wij hebben daarom ook voor een ondiepe brede beek gekozen.”

Beek verdwijnt

Gerhard Duursema van het Waterschap Velt en Vecht laat met enkele foto’s zien hoe deze on-diepe beek zich in enkele jaren ontwikkeld heeft. Een begroeiing van grote egelskop, lisdodde en waterpest zorgen voor verlanding van de beek. Op termijn, zo voorspelt Duursema, verdwijnt de beek. Wat nu te doen? Duursema legt de opties voor: een negentiende-eeuws landschap, een beekmoeras of een broekbos. Een negentiende-eeuws landschap bestaat uit een meanderende beek, hooilanden en houtwallen. Het beekmoeras kent geen echte beek, maar een diffuse afvoer door een riet- en zeggemoeras. Ook een (broek)bos kent een meer diffuse afvoer. De vegetatie bestaat uit elzen-/wilgenbroek en eikenbos aan de randen.

“Elke optie heeft zijn plussen en minnen”, zegt Duursema. “Ik heb getracht dat te objectiveren en

kom tot de conclusie dat beekmoeras en broekbos weliswaar slechter scoren op lokale biodiversiteit, maar wel veel hoger scoren als het gaat om landelijke biodiversiteit, diversiteit in het landschap en onderhoud.” Duursema gooit de knuppel maar in het hoenderhok: “Mijn conclusie zou zijn: de koeien grotendeels eruit, de maaimachine weg, de houtwallen opruimen en de beek dichtschuiven.”

Moeras

Wanneer de deelnemers op de fiets stappen en het veld ingaan, zien ze welke interessante ontwikkelingen in het gebied gaande zijn, al zijn ze soms in eerste instantie anders bedoeld. Zo komen we bij een grote verlandingsplas bovenstrooms van de beek, een kwelrijk gebied waar veenvorming zou kunnen plaatsvinden. De verlanding gaat hier echter veel langzamer dan gedacht, wellicht door een te grote diepte. Maar in de tussentijd heeft de plas een grote waarde voor vogels. “Er zijn hier kraanvogels gezien, lepelaars, wilde en kleine zwanen, rietganzen, wintertalingen, kluten en enorme groepen goudplevieren”, vertelt Rick Ruis, boswachter in Twente, maar in zijn vrije tijd vogelaar in dit gebied. De omliggende grond heeft door de sterke kwel veel potentie voor een waardevolle vegetatie, maar de voormalige landbouwgronden hebben zijn nog steeds voedselrijk. “Staatsbosbeheer doet hier verschillende proeven met begrazen en maaien in combinatie met bemesting, om dit gebied te verschrallen”, vertelt DLG-er Hofstra.

Beekfauna

Bij de volgende locatie bekijken we de beek zelf. In de beek is weinig begroeiing te zien, afgezien van grote groepen lisdodde. Er is nauwelijks stroming. Ook de typische beekfauna wist de nieuw gegraven beek de eerste jaren nog niet te vinden, ondanks de verbinding met de oude loop, die er in het begin nog lag. “Waarschijnlijk doordat de omstandigheden nog niet gunstig waren”, verklaart Karin Didderen van Alterra, die de beekfauna onderzoekt. Het is volgens haar maar de vraag of de soorten er vanzelf gaan komen. “Je zou kunnen denken aan enten”, suggereert zij. Ook waterschapper Duursema verwacht niet dat ze er zomaar zullen komen. “Maar als je ze ergens vandaan haalt, dan uit de Overijsselse Vecht. Dat is een vergelijkbare beek. Ook een zandbeek en redelijk dichtbij. Daarom proberen we nu bestuurlijke goedkeuring te krijgen voor een verbinding tussen de Overijsselse Vecht en het Loodiep. Hopelijk vinden de soorten dan wel hun weg.”

Ook de discussie over de doelstellingen komt hier op gang. Staatsbosbeheer heeft ervoor gekozen de ontwikkeling op zijn beloop te laten. Hofstra: “De provincie had oorspronkelijk gekozen voor een halfnatuurlijk landschap. Staatsbosbeheer kiest nu voor een natuurlijk landschap, waarbij ze de vegetatie laten gaan.” De overgang naar een moerassig systeem kan interessant zijn, denkt Hofstra, maar dat zou beter stapsgewijs kunnen. “Als je het nu zijn gang laat gaan krijg je een voedselrijk, moerassig systeem. Maar als je in stappen naar een natuurlijk systeem toewerkt, krijg je waarschijnlijk een beter resultaat. Dan wordt het een veel voedselarmer systeem”, aldus Hofstra.

Is er niet gewoon gekozen voor de goedkoopste optie, wil een van de deelnemers weten, het is hier heel geschikt voor schraalgraslanden, is dat niet veel waardevoller? Bernhard de Jong van Staatsbosbeheer is het hier niet mee eens. “Juist doordat we nu te maken hebben met grootschalige gebieden, ligt er een kans om een meer natuurlijke situatie te laten ontstaan.” Duursema vult hem aan: “Het is juist erg geschikt voor moerasbos en ooibos, dat zijn ook waardevolle vegetaties. Bovendien wil je iets nieuws toevoegen aan wat er al is in Drenthe en Nederland. We hebben de blauwgraslanden en schraallanden al bij de Drentse Aa, maar broekbossen zijn er niet zoveel.” Er wordt tegengeworpen dat blauwgraslanden internationaal van grote waarde zijn. “Maar je moet niet vergeten dat we te maken hebben met een moerige grond, dus waardevolle vegetatie moet je niet verwachten”, meent Riens Hofstra. Dit argument doet sommige voorstanders van schraallanden enigszins twijfelen. Maar verder blijft het “een kwestie van of je aanhanger bent van Vera of Westhoff”, zoals één van de deelnemers het verwoordt.

Verrassing

De laatste twee locaties, vrij ver bovenstreams, wekken enthousiasme bij de deelnemers. Het water loopt hier, zeker bij grote afvoerpieken, voor een groter deel náást de beek dan door de beek. Dit zorgt voor een veel tragere afvoer van water, zonder dat dit problemen oplevert. De afvoer vindt veel geleidelijker plaats. Vroeger kwam de piek binnen zes of zeven uur aan het eindpunt van het systeem, nu is dat pas na tweeënhalve dag. De piek is ook nog een stuk lager door verdamping en sponswerking van het gebied.

Goed nieuws dus voor de waterhuishouding, maar ook ecologisch zijn dit interessante plekken. De bouwvoor is hier afgegraven en er is veel kwel. “Er staan hier interessante plantensoorten, zoals waterviolier en holpijp. Het is de vraag hoe het zich ontwikkelt, vergelijkbare situaties kennen we eigenlijk niet, ik ben heel benieuwd.” Nalevering van voedingsstoffen speelt hier geen grote rol “Er zit heel veel ijzer”, legt Hofstra uit. “Dat legt het fosfaat vast. Ik denk daarom dat wel goed komt hier.” Zijn woorden worden bevestigd door iemand die uit het veld terugkomt met een pluk vlottende waterbies. “De verrassing van vandaag”, oordeelt hij zelf. “Weer een teken dat de omstandigheden goed zijn”, concludeert Hofstra.

Meer informatie:

Rienst Hofstra, Dienst Landelijk Gebied, Groningen, r.r.hofstra@minlnv.nl

Gerhard Duursema, Waterschap Velt en Vecht, g.duursema@veltenvecht.nl

